

MAZĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATBALSTA POLITIKA LATVIJĀ

Small Business Support Policy in Latvia

Ruta Šneidere

Inga Būmane

Latvija

Abstract. *Economic growth is the important factor for improving competitiveness and to ensure the availability of financial resources at all stages of business development. The authors explore European Union activities to promote the development of small and medium enterprises, the Latvian business environment, the regulatory framework, the accounting regulatory framework for small and medium enterprises. The research study included an assessment of the business environment in the international context for the years 2010 – 2016, national support programmes providing financial resources, their availability and tax policy guidelines for small and medium enterprises. The research study results are summarized in a number of conclusions, and recommendations have been developed. Research methodology is based on the analysis of laws and regulations, statistical data and economic and scientific literature studies.*

Keywords: *development, finance, small, medium, enterprises, taxes.*

Ievads

Introduction

Latvijas ekonomikas pamats ir efektīva, pārdomāta un koncentrēta resursu izmantošana, lai veicinātu uzņēmējdarbības attīstību valstī. Kā atzīmēts Latvijas nacionālā attīstības plānā 2014.-2020. gadam (NAP), nozīmīgākie ir tie uzņēmumi, kas rada produktus un pakalpojumus eksportam. Lai panāktu būtisku tautsaimniecības uzplaukumu, jā rūpējas par uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides uzturēšanu, investīciju piesaisti un efektīviem pasākumiem nodarbinātības stimulēšanai, iedzīvotāju kompetenču attīstību un konkurētspēju darba tirgū (Pārresoru koordinācijas centrs, 2012). Arī nodokļu sistēmai jābūt vidējā termiņā prognozējamai un konkurētspējīgai, salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, it īpaši ar mūsu tuvākajām kaimiņu valstīm Igauniju un Lietuvu. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) 2013. gada datiem Latvijā bija 93775 ekonomiski aktīvie individuālie komersanti un komercsabiedrības (neskaitot zemnieku, zvejnieku saimniecības un pašnodarbinātās personas, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,6% atbilda mazo un vidējo uzņēmumu

kategorijai (MVU). Latvijā ekonomiski aktīvo MVU sadalījums: mikro uzņēmumi – 86,2%, mazie uzņēmumi – 11,1%, vidējie uzņēmumi – 2,3%, lielle uzņēmumi – 0,4%. Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu, komercsabiedrību un pašnodarbināto personu skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas šis rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 10 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 78 – 2013. gadā (EM Ziņojums, 2015.). Līdz ar to var teikt, ka maziem un vidējiem uzņēmumiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un darba vietu nodrošināšanā. Raksta mērķis ir analizēt mazās uzņēmējdarbības atbalsta politikas instrumentus un to pieejamību uzņēmējiem un pamatojoties uz pētījuma rezultātiem izstrādāt rekomendācijas ekonomikas politikas īstenošanai mazās uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai Latvijā. Pētījumā autores izmanto dažādu statistisko un ekonomiska rakstura informāciju par laika periodu no 2007.- 2016. gadam. Pētījuma metodoloģija pamatojas uz normatīvo aktu analīzi, statistisko datu analīzi un ekonomiskās un zinātniskās literatūras studijām.

Mazās uzņēmējdarbības attīstības veicinošie pasākumi ES līmenī *Activities promoting small business development at European Union level*

Divdesmit pirmajā gadsimtā Eiropas Savienībā (ES) kā viens no galveniem risināmiem jautājumiem ir ekonomiskās attīstības paradigma, kas balstīta uz zināšanām. Kā viena no svarīgākajām ES aktivitātēm mazās uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai jāmin jau 2008. gadā pieņemtais „Mazās uzņēmējdarbības akts” (*Small Business Act*). Tā izstrādi un pieņemšanu sekmēja fakts, ka ES gandrīz 99% ir mazie un vidējie uzņēmumi un tie nodarbina 2/3 no visiem strādājošiem uzņēmējdarbības vidē (The European Commission, 2009). Tās mērķis ir uzlabot vispārējo politisko pieeju uzņēmējdarbībai, politikas veidošanā no regulas līdz valsts dienestiem, neatgriezeniski nostiprināt principu “Vispirms domāt par mazākajiem” un veicināt MVU izaugsmi, palīdzot risināt atlikušās problēmas, kas traucē to attīstībai (The Commission of the European Communities, 2008). MVU kategorijā ir iekļauti dažāda lieluma uzņēmumi, tai skaitā arī mikro uzņēmumi, tāpēc Eiropas Komisija ir izstrādājusi kritērijus uzņēmumu kategorijām pēc to lielumiem (1. tab.).

Šos MVU kritērijus ieteicams ņemt vērā arī Eiropas Investīciju bankai un Eiropas Investīciju fondam, lemjot par finansiāla atbalsta piešķiršanu MVU. Simboliskais nosaukums „akts”, kas dots šai iniciatīvai, uzsver politisko gribu atzīt MVU svarīgo lomu ES ekonomikā un pirmo reizi izveidot visaptverošu politikas sistēmu, izmantojot 10 principu kopumu, kas vada politikas koncepciju un īstenošanu ES dalībvalstu līmenī. Šie principi ir būtiski, lai ES līmenī pievienotu vērtību, sniegtu vienādas iespējas MVU un uzlabotu tiesisko un administratīvo vidi visā ES:

1. Radīt vidi, kurā uzņēmēji un ģimenes uzņēmumi var attīstīties un uzņēmējdarbība tiek atalgota;
2. Nodrošināt, lai godīgi uzņēmēji, kas ir bankrotējuši, ātri varētu izmantot otro iespēju;
3. Noteikumus izstrādāt saskaņā ar principu “Vispirms domāt par mazākajiem”;
4. Valsts iestādes padarīt atsaucīgas MVU vajadzībām;
5. Valsts politikas instrumentus pielāgot MVU vajadzībām: atvieglot MVU dalību valsts iepirkuma procedūrās un labāk izmantot valsts atbalsta MVU iespējas;
6. Atvieglot MVU pieeju finansējumam un attīstīt tiesisko un uzņēmējdarbības vidi, kas atbalsta laicīgi veiktus maksājumus komerciālos darījumos;
7. Palīdzēt MVU izmantot iespējas, ko dod vienotais tirgus;
8. Veicināt MVU prasmju uzlabošanu un visa veida inovācijas;
9. Ļaut MVU vides problēmas pārvērst par iespējām;
10. Rosināt un atbalstīt MVU, lai tie izmantotu tirgus izaugsmes priekšrocības (EUR-Lex, 2008).

1.tabula. Mikro, mazo un vidējo uzņēmumu kritēriji ES (The European Commission staff working document, 2009)

Table 1 Criteria for mikro, small and medium enterprises in the EU (The European Commission staff working document, 2009)

Kategorijas nosaukums	Kritēriji		
	Darbinieku skaits (vidēji gadā)	Apgrozījums, EUR	Vai Bilances kopsumma, EUR
Vidējs uzņēmums	< 250	≤ 50 milj.	≤ 43 milj.
Mazs uzņēmums	< 50	≤ 10 milj.	≤ 10 milj.
Mikro uzņēmums	< 10	≤ 2 milj.	≤ 2 milj.

Minētie principi ir paredzēti kā vadlīnijas dalībvalstu valdībām, izstrādājot un veidojot MVU atbalsta koncepciju. Lai raksturotu un akcentētu MVU lomu tautsaimniecības attīstībā, lietderīgi analizēt statistiskos datus par to izplatību uzņēmējdarbības vidē ES.

Pētījuma rezultāti (2.tab.) liecina, ka 99,8% no visiem ES dalībvalstīs reģistrētiem uzņēmumiem ir MVU un to skaitam ir tendence pieaugt no 20,7 milj. 2008.gadā līdz 22,3 milj. 2014. gadā un tai skaitā 92,7% ir mikrouzņēmumi. Arī nodarbinātības dati liecina, ka MVU nodarbina 2/3 no

visiem strādājošiem uzņēmumos un to skaits pa analizētiem gadiem būtiski nemainās.

2. tabula. Uzņēmumu kategorijas un nodarbinātība ES dalībvalstīs 2008.-2014. gads
(avots: Annual Report on European SMEs 2014/2015; EIM Business & Policy Research with financial support of the European Communities)

Table 2 Categories of enterprises and employment in the EU Member States in 2008-2014 (source: Annual Report on European SMEs 2014/2015; EIM Business & Policy Research with financial support of the European Communities)

Kategorijas	Mikro uzņēmumi	Mazie uzņēmumi	Vidējie uzņēmumi	MVU kopā	Lielie uzņēmumi	Uzņēmumi kopā
Uzņēmumi						
2008.g skaits, tūkst.	19 058	1 424	226	20 708	43	20 751
%	91,8	6,9	1,1	99,8	0,2	100
2012.g. skaits, tūkst.	20 718	1 362	224	22 304	44	22 348
%	92,7	6,1	1,0	99,8	0,2	100
2014.g. skaits, tūkst.	20 710	1 373	224	22 307	43	22 350
%	92,7	6,1	1,0	99,8	0,2	100
Nodarbinātība						
2008.g. skaits, tūkst.	39 630	27 652	22 665	89 947	43 414	133 361
%	29,7	20,7	17,0	67,4	32,6	100
2012. g skaits tūkst.	39 199	27 211	22 932	89 342	44 022	133 364
%	29,4	20,4	17,2	67,0	33,0	100
2014.g. skaits, tūkst.	39 274	27 452	23 257	89 983	44 438	134 421
%	29,2	20,4	17,3	66,9	33,1	100

Pozitīvas tendences vērojamas 2014. gadā, kur ES MVU pievienotā vērtība pieauga par 3,3%, nodarbinātība par 1,2% un tie radīja 58% no pievienotās vērtības. Aptuveni trīs ceturtdaļas MVU darbojas piecās galvenajās nozarēs: vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība, ražošana, būvniecība, pakalpojumi, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi (Muller P. et al, 2015).

Eiropas mērogā ir veikti nozīmīgi pētījumi par MVU nozīmi tautsaimniecības attīstībā, darba vietu un pievienotās vērtības radīšanā. De Vit un de Kok (2014) pētījums liecina, ka MVU rada vairāk neto darba vietu nekā lielie uzņēmumi. Neto darba vietu pieaugums par 1,8% laika posmā no 2002. - 2008. gadam rāda diezgan lielas atšķirības nozaru griezumā - ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē ir vērojams neto samazinājums par 2,7%, savukārt nekustamā īpašuma un biznesa pakalpojumu nozarē ir vērojams neto darbavietu pieaugums gandrīz par 6%. De Kok (2013) veica analīzi par empīrisko pētījumu rezultātiem

ar mērķi noskaidrot kāda, nozīme darba vietu radīšanas procesā ir MVU. Pētījuma rezultāti ļāva secināt, ka darbavietu radīšanā mikro, mazie un vidējiem uzņēmumiem nozīme ir ievērojama un tie aizņem daudz lielāku daļu kā lieli uzņēmumi. Pie tam, raugoties no ilgtermiņa perspektīvas, MVU ir viens no galvenajiem avotiem inovācijām, kas veicinās ekonomisko izaugsmi. Pētījums parādīja arī, ka mazie un jaunie uzņēmumi attīstās daudz straujāk kā lieli uzņēmumi. Otrs secinājums šajā pētījumā ir, ka, valstīs ar zemiem ienākumiem un valstīs ar augstu ienākumu līmeni, daļa, ko rada MVU neto darba vietas, ir augstāka nekā valstīs ar vidējiem ienākumiem. Tas raksturo kopumā atšķirības uzņēmējdarbības aktivitātēs starp valstīm ar atšķirīgu ienākumu līmeni. Pētījuma autori to skaidro ar grūtībām saņemt finansējumu, normatīvo slogu un vājo infrastruktūru konkrētajās valstīs.

Kā nozīmīgākā ES finanšu atbalsta programma MVU jāmin *COSME* programma ar 2,3 miljardu EUR finansējumu. Tā ir ES uzņēmumu konkurētspējas un MVU programma laikposmam no 2014. līdz 2020. gadam, un paredzēta atbalstīt MVU finansējuma pieejamības uzlabošanu, sniegt atbalstu piekļuvei starptautiskiem tirgiem, labvēlīgas vides izveidei konkurētspējas nodrošināšanai un uzņēmējdarbības kultūras sekmēšanai (Eiropas Komisija, 2015). Eiropas Komisija atbalsta arī izglītību uzņēmējdarbības jomā, līdzfinansē apmaiņas programmas *Erasmus* jaunajiem uzņēmējiem un vada atbalsta tīklus, kur pieejama aktuālā informācija MVU, piemēram, Eiropas biznesa portāls, MVU starptautiskais portāls, portāls finanšu pieejamībai (The European Commission, 2009).

Latvijas uzņēmējdarbības normatīvais regulējums

Business legislative framework in Latvia

Normatīvā regulējumu analīze mazās uzņēmējdarbības uzsākšanai Latvijā, ļauj autorēm secināt, ka pastāv vairākas iespējas - fiziska persona uzsākot savu saimniecisko darbību, var izvēlēties kādu no komercdarbības formām vai reģistrēt savu saimniecisko darbību kā pašnodarbināta persona Valsts ieņēmumu dienestā vai pirkt patentu kādā no nodarbēm. Lai stimulētu iedzīvotājus uzsākt komercdarbību, viens no nozīmīgākiem pasākumiem bija veiktie grozījumi „Komerclikumā” par minimālā pamatkapitāla apjomu un kopš 2010.gada 1.maija personas drīkst dibināt sabiedrības ar ierobežotu atbildību (uzņēmumus) ar minimālo pamatkapitālu 1 EUR apmērā. Šādai mazkapitāla SIA noteikti šādi kritēriji-dibinātāji un dalībnieki ir fiziskās personas (līdz 5), valdes sastāvā ir viens vai vairāki locekļi, un viņi visi ir sabiedrības dalībnieki un katrs sabiedrības dalībnieks var būt tikai vienas mazkapitāla sabiedrības dalībnieks. Šādai mazkapitāla sabiedrībai ir pienākums katru gadu veidot obligāto rezervi,

izdarot atskaitījumus vismaz 25 procentu apmērā no pārskata gada tīrās peļņas līdz tiek sasniegts standarta pamatkapitāls – 2800 EUR.

Būtisku stimulu mazās uzņēmējdarbības veicināšanai deva arī „Konceptija par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem” ieviešana. Konceptijas mērķis bija radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādējādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējo nodarbināto skaitā. Konceptijas rezultātā tapa pilnīgi jauns likums „Mikrouzņēmumu nodokļa likums” un kopš 2010.gada 1. septembra interesenti var pieteikties mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusa iegūšanai. Minētā likuma redakcijā mikrouzņēmums ir individuālais komersants (IK), individuālais uzņēmums, zemnieka vai zvejnieka saimniecība, kā arī pašnodarbinātā persona, kas reģistrēta Valsts ieņēmumu dienestā kā saimnieciskās darbības veicējs (SDV), vai sabiedrība ar ierobežotu atbildību (SIA), kuri atbilst likumā noteiktiem kritērijiem – apgrozījums līdz 100 000,- EUR, ne vairāk kā 5 darbinieki, maksimālā darba samaksa mēnesī vienam darbiniekam 720,-EUR. Mikrouzņēmumu nodokļa likme ir 9% no apgrozījuma jeb saimnieciskās darbības ieņēmumiem un tas ietver valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (VSAOI), iedzīvotāju ienākuma nodokli un uzņēmējdarbības riska valsts nodevu par mikrouzņēmuma darbiniekiem, kā arī uzņēmumu ienākuma nodokli.

Jāatzīmē, ka minētie pasākumi – izmaiņas „Komerclikumā” par iespēju dibināt mazkapitāla SIA un veikt saimniecisko darbību izmantojot „Mikrouzņēmumu nodokļa likuma” noteikto regulējumu deva būtisku stimulu jaunu uzņēmumu dibināšanai. Saskaņā ar Uzņēmuma Reģistra datiem, no 2010. gada 1. maija līdz 2014. gada 1. maijam, reģistrētas 62 tūkst. SIA, no tām 66,3% jeb 41,1 tūkst. ir SIA ar samazinātu pamatkapitālu. Pēdējā gada laikā no 2014. gada 1. maija līdz 2015. gada 1. maijam reģistrētas 12 tūkst. no kurām 60.7% jeb 7,2 tūkst. ir SIA ar samazinātu pamatkapitālu. Pēc SIA Lursoft statistikas datiem, apmēram 30% no dibinātājiem ir jaunpienācēji, uzņēmēji, kas nav strādājuši uzņēmējdarbībā kā amatpersonas vai dalībnieki.

Kopumā var secināt, ka 48,3 tūkst. uzņēmumu dibināšanā ir izmantoti Komerclikumā noteiktie atvieglojumi maza uzņēmuma (līdz 5 dalībniekiem) dibināšanai ar minimālo pamatkapitālu 1 EUR apmērā.

Arī jaunā likuma „Mikrouzņēmumu nodokļa likums” ieviešana ir sekmējusi saimnieciskās darbības aktivitāti, par ko liecina 3.tab. apkopotie statistikas dati. Likumā minētās priekšrocības kopumā ir izmantojuši vairāk kā 41 tūkst. nodokļu maksātāju, tai skaitā SIA, individuālie komersanti (IK) un pašnodarbinātās personas (SDV). 2014. gadā mikronodokļa maksātāji ir nodrošinājuši 78,4 tūkst. dabavietas (Ekonomikas Ministrijas Ziņojums, 2015).

3. tabula. Aktīvo mikronodokļa maksātāju skaits sadalījumā pa uzņēmējdarbības formām Latvijā 2011.-2015.g. (avots: LR Labklājības ministrijas ziņojums, 2014; LR Ekonomikas ministrijas ziņojums, 2015)

Table 3 The number of active micro-tax payers by business form in Latvia in 2011-2015 (source: LR Labklājības ministrijas ziņojums, 2014; LR Ekonomikas ministrijas ziņojums, 2015)

Uzņēmējdarbības forma	2011.g.	2012.g.	2013.g.	2014.g.	2015.g.
IK	518	1 015	1 284	1 491	x
SDV	2 071	4 665	6 562	8 561	x
SIA	4 423	11 900	17 080	21 696	x
Kopā	7 012	17 580	24 926	31 748	41 343

Līdz ar pozitīvām tendencēm normatīvā regulējumā, kas veicina mazās uzņēmējdarbības attīstību, praksē vērojamas problēmas, kas saistītas ar nodokļu optimizāciju un sociālo nodrošinātību mikronodokļa maksātājiem. To novēršanai tika veikti vairāki grozījumi „Mikrouzņēmumu nodokļa likumā”. Kā būtiskākie no tiem minami – nodokļa likmes palielinājums un nozaru sarksts, kurās nevarēs izmantot mikronodokļa maksātāja statusu. Sākot ar 2016.gada 1.janvāri nodokļa likme apgrozījumam virs 7000 EUR ir: 2016. taksācijas gadā - 13 procenti; 2017. taksācijas gadā un turpmākajos taksācijas gados - 15 procenti. LR Ministru kabinets nosaka nozares, kurās, veicot saimniecisko darbību, mikrouzņēmums nav tiesīgs kļūt un būt par mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju, jo nodokļa režīma piemērošana attiecīgajās nozarēs neatbilst šā likuma mērķim. Minētie likuma grozījumi izsauca neapmierinātību no valdības sociālajiem partneriem – Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kameras (LTRK) un nozaru asociācijām un diskusiju rezultātā tika panākts kompromiss –minētās normas tika atceltas ar 2016. gada 1. janvāri un tika paredzēts uzsākt pilnīgi jauna likuma izstrāde mazās uzņēmējdarbības uzsākšanai.

Analizējot Finanšu ministrijas speciālistu, sociālo partneru un dažādu uzņēmēju diskusijas masu medijos un dažādos forumos par sociālo garantiju nodrošinātību mikronodokļa maksātājiem, autores veica aprēķinus (4.tab.) kas ļāva nonākt pie vairākiem secinājumiem. Mikronodokļa maksātāja viena darbinieka VSAOI ir atkarīga no neto apgrozījuma un nodarbināto darbinieku skaita mēnesī, savukārt vispārējā nodokļa režīma maksātāja darbinieka VSAOI ir atkarīga no bruto algas lieluma. Sociālās garantijas mikronodokļa maksātāja režīmā strādājošiem līdzvērtīgas vispārējā režīma nodokļa maksātājiem ir gadījumos, kad neto apgrozījums ir 8330, EUR un ja mikrouzņēmumā strādā ne vairāk kā 1 darbinieks ar bruto samaksu 720, EUR, vai 2 darbinieki ar bruto samaksu 500-600 EUR. Ja mikrouzņēmumā strādā trīs darbinieki ar bruto samaksu 500,-EUR, tad katram darbiniekam no sociālo iemaksu aspekta ir

zaudējumi 8,- EUR mēnesī. Kopumā analizējot (4.tab.) aprēķinus, var secināt, ka no sociālo garantiju viedokļa mikronodokļa režīmā strādāt ir izdevīgi ne vairāk kā diviem darbiniekiem.

4. tabula. **VSAOI vienam darbiniekam dažādos nodokļa režīmos Latvijā (autoru veiktie aprēķini)**
Table 4 Social contributions per employee in different tax systems in Latvia (authors' calculation)

Apgrozījums mēnesī, EUR	Bruto alga mēnesī, EUR	Mikronodokļa maksātāja VSAOI			Vispārējā režīma VSAOI par katru darbinieku (34,09%)
		1 darbinieks	2 darbinieki	3 darbinieki	
8330	720	487,31	243,65	162,40	245,45
	600	487,31	243,65	162,40	204,54
	500	487,31	243,65	162,40	170,45
7000	720	409,50	204,75	136,50	245,45
	600	409,50	204,75	136,50	204,54
	500	409,50	204,75	136,50	170,45
5000	720	292,50	146,25	97,50	245,45
	600	292,50	146,25	97,50	204,54
	500	292,50	146,25	97,50	170,45

Izpētot normatīvo aktu prasības par grāmatvedības reglamentāciju, autore nonāca pie secinājuma, ka grāmatvedības organizācijā uz mikrouzņēmumiem attiecas visas tās pašas prasības, kas minētas normatīvajos aktos juridiskām un fiziskām personām, kas veic saimniecisko darbību. Samazinātas prasības ir Gada pārskata sagatavošanā mikrouzņēmumiem, ja tās nepārsniedz vismaz divus no likumā minētiem kritērijiem: bilances kopsumma 50 000,- EUR, neto apgrozījums 100 000,- EUR, vidējais darbinieku skaits 5. Šādiem mikrouzņēmumiem jā sagatavo tikai Balance un Peļņas vai zaudējumu aprēķins (Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums, 2015). Tie nesagatavo arī Uzņēmuma ienākuma nodokļa deklarāciju, bet individuālie komersanti un pašnodarbinātās personas var nesagatavot Gada ienākumu deklarāciju, jo šo dokumentu vietā ir Mikrouzņēmumu nodokļa deklarācija, kura jā sagatavo un jā iesniedz Valsts ieņēmumu dienestā reizi ceturksnī.

Lai novērtētu Latvijas uzņēmējdarbības vidi starptautiskā kontekstā, raksta autore pētīja uzņēmējdarbības vides reformu rezultātus. Atzīts instruments šādi novērtēšanai ir ikgadējs Pasaules Bankas (PB) pētījums „Doing Business” (DB), kur tiek apsektas 189 pasaules valstis. Pamatojoties uz PB izstrādāto metodoloģiju ar indeksa palīdzību tiek mērītas uzņēmējdarbību regulējošās administratīvās procedūras un to piemērošana dažādās pasaules valstīs un kopš 2010. gada šajā reitingā ir iekļauta arī Latvija.

5. tabula. Latvijas vieta Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2010.-2016*
(World Bank group, 2015)

Table 5 Latvia's rank in the World Bank study *Doing Business 2010-2016*
(World Bank group, 2015)

Rādītāji	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Uzņēmējdarbības uzsākšana	51	53	51	59	57	36	27
Būvniecības atļaujas	77	79	112	113	79	24	30
Kredītu reģistrs	6	6	4	4	3	19	17
Īpašuma reģistrācija	61	57	32	31	33	30	23
Investoru tiesību aizsardzība	57	59	65	70	68	46	49
Nodokļu maksāšana	56	59	67	52	49	24	27
Pārrobežu tirdzniecība	16	16	15	16	17	22	22
Līgumu izpilde	14	14	17	24	21	35	25
Uzņēmējdarbības izbeigšana	89	80	32	33	43	39	43
Vieta kopumā	27	24	21	25	24	22	22

Izstrādājot Latvijas Stratēģiskās attīstības plānu 2010.- 2013. gadam, tika izvirzīts mērķis sasniegt DB 19. vietu un lai to panāktu bija paredzēts strādāt pie tautsaimniecības attīstības ilgtermiņā, īpašu uzmanību pievēršot tām jomām, kur Latvijas reitings ir zemāks par 50. vietu. Analizējot Latvijas uzņēmējdarbības vides attīstības tendences starptautiskajā kontekstā pēc DB indeksiem (5.tab.), var secināt, ka ir sasniegts ievērojams progress. Pēdējo divu gadu reitings uzrāda, ka Latvijai nevienā jomā nav zemāka vērtējuma par 50. Rezultāts sasniegts pateicoties vairākām veiktām reformām – samazinātas dibināšanas izmaksas mazkapitāla SIA, ieviesta uzņēmumu elektroniskā reģistrācija, atvieglotas pamatprasības uzņēmumu dibināšanā. Vislielākās problēmas 2012.-2014. gadā bija vērojamas būvniecības jomā. Jaunā „Būvniecības” likuma pieņemšana, kā arī pakāpeniskā Būvniecības informācijas sistēmas ieviešana būtiski ir uzlabojusi uzņēmējdarbības vidi arī šajā jomā, ļaujot Latvijai ieņemt 24.-30. vietu uz pārējo valstu fona. Būtiski uzlabojumi vērojami arī investoru tiesību aizsardzības jomā un nodokļu jomā. Lai turpinātu iesāktās reforma uzņēmējdarbības vides sakārtošanā, ir veikti grozījumi MK noteikumos „Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2014.-2015. gadam”, kas paredz ieviest “klusēšanas-piekrišanas” principu 17 valsts pārvaldes iestāžu pakalpojumiem, piemēram, tiesu ekspertu sertifikācijā un resertifikācijā, sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta sertifikāta izsniegšanā, veterinārmedicīniskā pakalpojuma sniedzēja reģistrācijā. Līdz ar „klusēšanas-piekrišanas” principa integrēšanu atļauju, sertifikātu saņēmējiem tiks mazināti nepieciešamie resursi (laiks, izmaksas) administratīvo formalitāšu kārtošanā ar valsts pārvaldes iestādēm (Ekonomikas Ministrijas Ziņojums, 2015). Tomēr sasniegt DB reitingā 19. vietu Latvijai vēl nav izdevies. Salīdzinot Latvijas vietu DB reitingā ar mūsu tuvākajām kaimiņvalstīm, kur Igaunija pēdējos divos gados

ieņem 16. vietu un Lietuva 21. un 20. vietu (World Bank group, 2015), var secināt, ka mūsu valsts pārvaldei daudz aktīvāk jāveic reformas uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, lai mūsu uzņēmēji būtu līdzvērtīgi konkurenti igauņu un lietuviešu uzņēmējiem.

Valsts atbalsta programmas finanšu resursu pieejamībai *National support programmes for the availability of financial resources*

Latvijā vadošā valsts pārvaldes iestāde ekonomiskās politikas jomā ir Ekonomikas ministrija. Aktivitātes, kas saistītas ar Eiropas Reģionālā attīstības fonda, Eiropas Sociālā fonda un Kohēzijas fonda projektiem, administrē Ekonomikas Ministrijas pakļautībā Latvijas investīciju un attīstības aģentūra (LIAA). Tās uzdevums ir nodrošināt ES fondu līdzfinansēto valsts atbalsta programmu ieviešanu, sniedz informāciju par esošajām un plānotajām aktivitātēm, nodrošina projektu iesniegumu pieņemšanu, izvērtēšanu, līgumu slēgšanu, maksājumu veikšanu un projektu uzraudzību. Izpētot LIAA sniegto informāciju par pieejamām atbalsta programmām uzņēmējiem, var secināt, ka to klāst ir plašs - Atbalsts biznesa uzsākšanai un attīstīšanai, Atbalsts sadarbības veidošanai, Aizdevumi un garantijas, Riska kapitāla fondi.

Atskatoties uz 2007.-2013.gada plānošanas periodu, autore atzinīgi novērtē īstenoto programmu „Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai”, jo bez zināšanām un pozitīviem stimuliem nav iespējams pievērst jaunus cilvēkus nodarboties ar uzņēmējdarbību. Motivācijas programmā organizētie atbalsta pasākumi ir sadalīti vairākās tematiskās grupās: praktiskie apmācību pasākumi vidējās un augstākās izglītības iestāžu izglītojamiem, pedagogiem un jaunatnes darbiniekiem par inovatīvas uzņēmējdarbības uzsākšanu; tehnoloģiskās intereses un jaunrades veicināšanas pasākumi; apmācību semināri inovatīvo ideju autoriem; atbalsta pasākumu nodrošināšana uzņēmējdarbības uzsācējiem un esošiem uzņēmumiem (LIAA, 2014).

Tāpat atzinīgi autore novērtē Mentoringa programmas īstenošanu, kas paredzēta uzņēmējiem un uzņēmējdarbības uzsācējiem. Pieredzējušie uzņēmēji programmas ietvaros kļūs par jauno uzņēmēju mentoriem, tādējādi nodrošinot, ka abas puses iegūst ko jaunu: mentoriem ir iespēja dalīties savā pieredzē, savukārt pieredzes pārņēmējiem ir iespēja gūt zināšanas un prasmes, kā augt pašiem un attīstīt savu uzņēmumu. Labus rezultātus uzrāda arī Biznesa inkubatoru programma. Latvijas reģionos un Rīgā darbojas 9 biznesa inkubatori un to darbības rezultātā kopumā no 2009.gada līdz 2014. gada beigām ir sniegts atbalsts 1300 uzņēmumiem un izveidotas (saglabātas) vidēji 2000 darba vietas gadā. Biznesa inkubatoru sniegto atbalsta pakalpojumu nodrošināšanai projekta ietvaros šajā periodā izlietoti 19 milj. EUR. Kopumā šajā periodā iesaistīto

komersantu nomaksāto nodokļu apmērs sastāda 19,3 milj. EUR. Kopējais projekta ietvaros pieejamais finansējums ir 28,75 milj. EUR tai skaitā 24,44milj. EUR ERAF finansējums (LIAA, 2014). Biznesa inkubatoru darbības rezultējošie rādītāji apliecina šīs programmas lietderību uzņēmējdarbības veicināšanai un attīstībai.

Kopumā Latvija 2007.-2013. plānošanas periodā ir saņēmusi EUR 4,53 mljrd. kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu starpniecību, kur 71% no finansējuma (jeb 3.2miljardi) atvēlēti darbības programmai „Infrastruktūra un pakalpojumi”, 16% (jeb 737 milj.) programmai „Uzņēmējdarbība un inovācijas” un 13% (jeb 583 milj.) programmai „Cilvēkresursi un nodarbinātība” (ES fondi, 2015).

Kā liecina Ekonomikas ministrijas sniegtā informācija, Latvijai no 2014. – 2020.gadam Eiropas Savienības fondu aktivitāšu uzņēmējdarbības un energoefektivitātes veicināšanai ietvaros Mazo un vidējo komersantu konkurētspējas veicināšanai kopējais pieejamais finansējums ir 237,1 milj eiro.

6. tabula. **MVU konkurētspējas veicināšanas programmas un to finansējums Latvijā (LR Ekonomikas ministrija, 2015)**
Table 6 Competitiveness promotion programmes and funds for SMEs in Latvia (LR Ekonomikas ministrija, 2015)

Projekts	Finansējuma saņēmējs/ Gala labuma guvēji	Finansējums, EUR (atbalsts)	Plānotā atlase
Atbalsts ražošanas telpu un infrastruktūras izveidei vai rekonstrukcijai	Komersanti/ Sīkie (mikro), mazie, vidējie komersanti apstrādes rūpniecības nozarē	24 855 142 (grants 35- 45% no projekta summas)	2016.gada 2.cet.
Reģionālie biznesa inkubatori un radošo industriju inkubators	LIAA/ fiziskas personas (ideju autori), kuri veic vai gatavojas veikt saimniecisko darbību), sīkie (mikro), mazie un vidējie komersanti	32.8 milj. (grants 50% no projekta summas)	2016.gada 1.cet.
Starptautiskās konkurētspējas veicināšana	LIAA/ Uzņēmēji un biedrības, nodibinājumi, kuri atbilst MVU statusam, ostu pārvaldes, pašvaldības un plānošanas reģioni projektos, kas neietver saimnieciskas darbības.	60 944 (grants 80-100% no projekta summas)	2016.gada marts
Klasteru programma	Biedrība, kas atbilst Ministru kabineta noteikumos izvirzītajām prasībām/ Sīkie (mikro), mazie, vidējie un lielie komersanti	6 200 001 (grants 85% no projekta summas)	2016.gada 2.cet.
Sēklas un sākuma kapitāla fondi, izaugsmes kapitāla fondi	Riska kapitāla fondi/ Sīkie (mikro), mazie, vidējie komersanti un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības	30 000 000 (aizdevums līdz 15 % apmērā no fonda kapitāla)	2017.gada 1. cet.

Projekts	Finansējuma saņēmējs/ Gala labuma guvēji	Finansējums, EUR (atbalsts)	Plānotā atlase
Mezanīna aizdevums, Mikrokreditēšana un aizdevumi biznesa uzsācējiem	ALTUM/Sīkie (mikro), mazie, vidējie un lielie komersanti un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības	30 000 000 aizdevums 35-45% no projekta izmaksām (maksimālā summa vienam komersantam ir 25 000 – 150 000)	2016.gada jūlijs-2020.

Patreiz uzņēmējiem ir pieejama informācija par projektiem, kuru īstenošanu paredzēts uzsākt 2016. gadā (6. tab). Finansējums uzņēmumiem būs pieejams konkursa kārtībā iesniedzot sagatavotos projektus izvērtēšanai atbilstoši noteiktiem kritērijiem. Finansējums būs pieejams ar finanšu institūcijas ALTUM starpniecību, riska kapitāla fondu vai LIAA starpniecību. Viena no programmām - Klastera programmas finansēšana notiek ar biedrību starpniecību. Šīs programmas ietvaros projekta iesniedzējs veido klasteri, kas kopējā sadarbības tīklā apvieno komersantus, pētniecības organizācijas, zinātniskās institūcijas, izglītības iestādes un citas institūcijas un darbojas savstarpēji saistītās nozarēs, tautsaimniecības nišā, produkta vai pakalpojuma grupā vai vērtības ķēdē, vai reģionā.

Izpētot MVU konkurētspējas veicināšanai paredzētos pasākumus (tab.6.), var secināt, ka ir paredzēti vairāki finansējuma veidi – granti, dažāda veida aizdevumi un kapitāla fondi. Lai piedalītos projektā uzņēmējam pašam nepieciešams nodrošināt līdzfinansējumu, jo ES fonda finansējums atkarībā no konkrētā projekta ir 15%-80% apmērā. Lielāks finansiālais atbalsts pieejams ir projektiem ar granta finansējumu.

Secinājumi *Conclusions*

Veiktā pētījuma rezultātā autore saskata pozitīvas gan negatīvas iezīmes mazās uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai. Būtisku stimulu uzņēmējdarbības uzsākšanai deva “Mazās uzņēmējdarbības akts” kas ietver saistošas vadlīnijas ES dalībvalstīm. ES mikrouzņēmumos nodarbināti vidēji 29, 2 % no visiem strādājošiem, MVU rada vairāk neto darba vietu nekā lielie uzņēmumi un mazie un jaunie uzņēmumi attīstās daudz straujāk kā lielie uzņēmumi. ES līmenī MVU laikposmam no 2014. līdz 2020. gadam finansējuma pieejamībai ir paredzēta apjomīga programma *COSME* ar 2,3 miljardu EUR finansējumu. Plašu atbalstu jauno uzņēmēju izglītošanai sniedz Eiropas Komisija apmaiņas programmas *Erasmus* ietvaros, kā arī tā atbalsta tīklus, kur pieejama aktuālā informācija MVU.

Atzinīgi jāvērtē veiktās izmaiņas Komerclikumā, kas ļauj dibināt jaunas SIA ar minimālo pamatkapitālu 1,- EUR apmērā. Pirmos četrus gadus „Komerclikumā” noteiktos atvieglojumus maza uzņēmuma dibināšanai ir izmantojuši 66,3% no visiem jaundibinātiem uzņēmumiem, pēdējā gada laikā to īpatsvars nedaudz sarucis līdz 60,7%, tomēr tas tāpat liecina par uzņēmēju augsto aktivitāti, jo 30% no dibinātajiem ir jaunpienācēji, kas nav strādājuši uzņēmējdarbībā kā amatpersonas vai dalībnieki.

Pozitīvu stimulu mazās uzņēmējdarbības attīstībai ir devusi arī jauna likuma „Mikrouzņēmumu nodokļa likums” ieviešana 2010. gadā. Likumā minētās priekšrocības kopumā ir izmantojuši vairāk kā 41 tūkst. nodokļu maksātāju, tai skaitā SIA, individuālie komersanti un pašnodarbinātās personas. Tomēr praksē ir parādījušās arī vairākas problēmas. Izvēloties mikronodokļa maksāšanas režīmu, uzņēmējiem uzmanība jāpievērš sociālam aspektam. Autoru veiktie aprēķini parāda, ka no sociālo garantiju viedokļa mikronodokļa režīmā strādāt uzņēmumā ir izdevīgi ne vairāk kā diviem darbiniekiem. Kritiku pelna arī nekonsekventie grozījumi „Mikrouzņēmumu nodokļa likumā”, kas paredzēja nodokļa likmes palielinājumu un nozaru sarkstu, kurās nevarēs izmantot mikronodokļa maksātāja statusu. Lai gan minētie grozījumi ir atcelti, un ir uzsākts darbs pie jauna mikrouzņēmēju regulējuma izstrādes, šāda situācija traucē maziem uzņēmējiem plānot savu saimniecisko darbību mērķtiecīgai attīstībai.

Analizējot Latvijas uzņēmējdarbības vides attīstības tendences starptautiskajā kontekstā pēc DB indeksiem var secināt, ka ir sasniegts ievērojams progress. Pēdējo divu gadu reitings uzrāda, ka Latvijai nevienā jomā nav zemāka vērtējuma par 50. Tomēr, salīdzinot Latvijas vietu DB reitingā ar mūsu tuvākām kaimiņvalstīm, Igauniju un Lietuvu, jāsaprot, ka mūsu valsts pārvaldei daudz aktīvāk jāveic reformas uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, lai mūsu uzņēmēji būtu līdzvērtīgi konkurenti igauņu un lietuviešu uzņēmējiem. Galvenā vērība būtu jāpievērš investoru tiesību aizsardzības pasākumiem, uzņēmējdarbības izbeigšanas normatīvā regulējuma pilnveidošanai un būvniecības jomas sakārtošanā.

Latvijas pievienošanās ES ir devusi iespēju saņemt finansējumu uzņēmējdarbības attīstībai. Par to liecina Eiropas dažādu fondu īstenotie projekti par EUR 4,53 mljrd. 2007.-2013. plānošanas periodā. Šajā plānošanas periodā ir īstenotas vairākas labas programmas, kas motivē, palīdz un atbalsta uzsākt mazo uzņēmējdarbību. Te jāmin „Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai”, „Mentoringa programma” un „Biznesa inkubatoru programma”. Arī nākošajā plānošanas periodā 2014.-2020. gadam MVU konkurētspējas veicināšanai ir paredzētas vairākas programmas par kopējo finansējumu 237,1 milj. EUR. Finansējums būs pieejams vairākos veidos – granti, dažāda veida aizdevumi un kapitāla fondi.

Kopumā lai veicinātu uzņēmējdarbības attīstību, Latvijas institūcijām jāturpina strādāt pie uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumiem, kā arī jāveic konkrēti pasākumi mikrouzņēmumu nodokļu politikas pilnveidošanai.

Summary

The question to improve competitiveness and to ensure the availability of financial resources at all stages of business development have been important at all times. The aim of the paper is to analyze the small business support policy tools and their availability for entrepreneurs and, based on the results of the research study, to develop recommendations for economic policy implementers to promote the development of small business in Latvia. The first part of research study explores the activities promoting small business development at European Union level, including the Small Business Act, an analysis of statistical data of enterprises and employment in the EU Member States for 2008-2014, the European Commission's activities in the business promotion field. A separate chapter devoted to study the business legislative framework and the accounting regulatory framework for SMEs in Latvia. The author's calculations of social contributions in different tax systems in Latvia have been done. The research study included an assessment of the business environment in the international context for 2010 - 2015. The final part of the paper deals with the national support programmes providing financial resources and their availability in Latvia. The research results are summarized in a number of conclusions, and recommendations have been developed. The research results show that the implementation of the national policy to support small business development involves a lack of consistency that hinders small businesses to plan their economic activities in the development of targeted. Research methodology is based on the analysis of laws and regulations, statistical data and the economic and scientific literature studies.

Literatūra References

- Centrālās statistikas pārvalde (2013). *Statistika*. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/>
- De Kok, J., Deiji, C., & Veldhuis-Van Ess, C. (2013). *Is small still beautiful? Literature Review of recent empirical evidence on the contribution of SMEs to employment creation*. Pieejams: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---ifp_seed/documents/publication/wcms_216909.pdf
- De Wit, G., & de Kok, J.(2014). Do small businesses create more jobs? New evidence for Europe. *Small Business Economics*, Vol.42 (2), 283-295.
- EIM Business & Policy (2010). *Research with financial support of the European Communities, under the Competitiveness and Innovation Programme 2007-2013*. Pieejams: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/pdf>
- Eiropas Komisija (2015). *COSME Eiropas programma maziem un vidējiem uzņēmumiem*. Pieejams: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/9783>
- Eiropas Savienības fondi (2015). *Finansējuma sadalījums*. Pieejams: <http://www.esfondi.lv/finansējuma-sadalījums>

- EUR-Lex (2008). *Access to European Union Law*. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52008DC0394>
- Latvijas investīciju un attīstības aģentūra (2014). *Publiskais pārskats*. Pieejams: www.liaa.gov.lv/en
- LR Ekonomikas ministrija (2012). *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību 2012. gada jūnijs*. Pieejams: www.em.gov.lv
- LR Ekonomikas ministrija (2015). *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību 2015. gada jūnijs*. Pieejams: www.em.gov.lv
- LR Ekonomikas ministrija (2015). *Atbalsta pasākumi 2014-2020*. Pieejams: https://www.em.gov.lv/lv/es_fondi/atbalsta_pasakumi_2014_2020/
- LR Ekonomikas ministrija (2015). *Nozares politika*. Pieejams: https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/nacionala_industriala_politika/
- LR Labklājības ministrija (2014). *Informatīvais ziņojums "Par Mikrouzņēmumu nodokļu likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu"*. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/ELDIS/webpublic.nsf/0/DD058F505CBA5A93C2257D820052594C/\\$FILE/2_2658-11_14.pdf](http://titania.saeima.lv/ELDIS/webpublic.nsf/0/DD058F505CBA5A93C2257D820052594C/$FILE/2_2658-11_14.pdf)
- LR likums (2015). *Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums*. Pieejams : www.likumi.lv
- LR likums (2015). *Grozījumi Mikrouzņēmumu nodokļa likumā, pieņemts 2015.gada 23.aprīlī*. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/273939-grozijumi-mikrouzņemumu-nodokla-likuma>
- LR likums (2015). *Komerclikums*. Pieejams: www.likumi.lv
- LR likums (2015). *Mikrouzņēmumu ienākuma nodoklis*. Pieejams: www.likumi.lv
- Lursoft SIA (2015). *Statistika*. Pieejams: <https://www.lursoft.lv/>
- Muller, P., Caliendo, C., Gagliardi, D., Marzocchi, C.(2015). *Annual Report on European SMEs 2014/2015*. Pieejams: http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review/index_en.htm
- Pārresoru koordinācijas centrs (2012). *Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.gadam*. Pieejams: <http://www.pkc.gov.lv/par-nap2020>
- The Commission of the European Communities (2008). *Small Business Act" for Europe*. Pieejams <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52008DC0394>
- The European Commission (2015). *ANNUAL REPORT ON EUROPEAN SMEs 2014 /2015*. Pieejams: www.ec.europa.eu/DocsRoom/documents/13942/attachments/1/.../en/.../native
- The European Commission (2009). Staff working document: *On the implementation of Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprise*. Pieejams: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_report_2009_en.pdf
- The European Commission (2010). *Competitiveness and Innovation Programme 2007-2013*. Pieejams: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/pdf/dgentr_annual_report2010_1
- The European Commission (2009). *Growth. Entrepreneurship and Small and medium-sized enterprises (SMEs)*. Pieejams: http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/sme-definition/index_en.htm
- World Bank group (2015). *Measuring Business Regulations*. Pieejams: <http://www.doingbusiness.org>